

**EPITETLARNING MATN EKSPRESSIVLIGINI
SHAKLLANTIRISHDAGI ROLI**

Axmedova Dilnoza Abdumannonovna

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM

Fakultetlararo xorijiy tillar kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada epitetlarning matn ekspressivligini shakllantirishdagi roli lingvistik va adabiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Epitetlarning badiiy tasvir vositasi sifatidagi xususiyatlari, ularning emotsional-ekspressiv ta'siri hamda matnning estetik va obrazli ifodalanishidagi o'rni yoritiladi. Shuningdek, epitetlarning turli tasniflari, funksional imkoniyatlari va kontekstual qo'llanilishi ko'rib chiqiladi. Maqolada epitetlarning matnni jonlantirish, muallif uslubini shakllantirish va o'quvchiga ta'sir ko'rsatishdagi ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: epitet, matn ekspressivligi, badiiy tasvir vositalari, emotsionallik, obrazlilik, stilistika, lingvistika, nutq ifodaviyligi, badiiy matn, kontekst.

Аннотация. В данной статье рассматривается роль эпитетов в формировании экспрессивности текста с лингвистической и литературоведческой точек зрения. Анализируются особенности эпитетов как средства художественной выразительности, их эмоционально-экспрессивное воздействие и значение в создании образности текста. Также освещаются классификация эпитетов, их функциональные возможности и контекстуальное использование. Обосновывается значимость эпитетов в усилении выразительности текста, формировании авторского стиля и воздействии на читателя.

Ключевые слова: эпитет, экспрессивность текста, художественные средства, эмоциональность, образность, стилстика, лингвистика, выразительность речи, художественный текст, контекст.

Annotation. This article examines the role of epithets in shaping the expressiveness of a text from linguistic and literary perspectives. It analyzes the characteristics of epithets as a means of artistic expression, their emotional and expressive impact, and their contribution to the imagery and aesthetics of the text. The study also explores the classification, functional features, and contextual usage of epithets. The importance of epithets in enhancing textual expressiveness, shaping the author's style, and influencing the reader is substantiated.

Keywords: epithet, text expressiveness, figurative language, emotionality, imagery, stylistics, linguistics, speech expressiveness, literary text, context.

Kirish.

Epitetlarning matn ekspressivligini shakllantirishdagi roli tilshunoslik va adabiyotshunoslikda muhim o‘rin tutadigan masalalardan biri hisoblanadi. Epitet – bu badiiy tasvir vositalaridan biri bo‘lib, u predmet, hodisa yoki shaxsning muayyan belgisi, xususiyati yoki sifatini obrazli, ta’sirchan va emotsional tarzda ifodalash uchun xizmat qiladi. Tilning estetik imkoniyatlarini kengaytirishda epitetlar alohida ahamiyat kasb etadi, chunki ular oddiy nutqni badiiy nutqqa aylantiradi, matnga jonlilik, rang-baranglik va ifodaviylik bag‘ishlaydi. Epitetlar yordamida muallif o‘z fikrini yanada chuqurroq va ta’sirchanroq ifodalash imkoniyatiga ega bo‘ladi, bu esa o‘quvchi yoki tinglovchiga kuchli emotsional ta’sir ko‘rsatadi.

Matn ekspressivligi – bu matnning o‘quvchiga ta’sir qilish kuchi, uning hissiy, estetik va obrazli ifoda darajasi bilan belgilanadi. Epitetlar aynan shu ekspressivlikni shakllantiruvchi asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Oddiy so‘z birikmasi bilan ifodalangan fikr epitet qo‘llanganda yangi ma’no va yangi ohang kasb etadi. Masalan, “yuz” so‘zi oddiy semantik ma’noni bildirsa, “nurli yuz”, “g‘amgin yuz”, “tabassumli yuz” kabi epitetli birikmalar orqali turli emotsional holatlar ifodalanadi. Bu esa matnning ta’sirchanligini sezilarli darajada oshiradi.

Epitetlar badiiy matnda tasvir vositasi sifatida voqelikni obrazli aks ettirishga xizmat qiladi. Ular orqali muallif nafaqat predmetning tashqi belgilarini, balki ichki mohiyatini, ruhiy holatini ham ochib beradi. Epitetlar ko‘pincha sifatlovchi vazifasida kelib, aniqlovchi sifatida ishlatiladi, lekin ular oddiy sifatdan farqli

ravishda emotsional-ekspressiv yuklamaga ega bo'ladi. Shu sababli epitetlar matnning stilistik boyligini oshiradi va uning badiiy qiymatini belgilaydi.

Epitetlarning asosiy vazifalaridan biri – obraz yaratishdir. Badiiy asarda qahramonlar, manzara yoki voqealar epitetlar yordamida jonlantiriladi. Masalan, “shafqatsiz shamol”, “sokin tun”, “oltin kuz” kabi epitetlar o'quvchining tasavvurida aniq obrazlarni shakllantiradi. Bu obrazlar esa matnni yanada jonli va esda qolarli qiladi. Epitetlar orqali muallif o'quvchini voqea ichiga olib kiradi, uni his qilishga undaydi.

Epitetlarning yana bir muhim xususiyati – ularning emotsional-ekspressiv ta'siridir. Har bir epitet muayyan hissiy rangga ega bo'lib, u matnning umumiy ohangini belgilaydi. Masalan, ijobiy epitetlar (“go'zal”, “ajoyib”, “nurli”) matnga ilqlik va ijobiylik bag'ishlasa, salbiy epitetlar (“qorong'i”, “dahshatli”, “sovuq”) salbiy kayfiyatni ifodalaydi. Bu esa o'quvchining hissiy qabul qilishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Epitetlar tilning poetik imkoniyatlarini kengaytiradi. Ayniqsa she'riy matnlarda epitetlar juda muhim rol o'ynaydi. Ular qofiya, ritm va ohang bilan uyg'unlashib, badiiy matnning musiqiylikini ta'minlaydi. She'riyatda epitetlar ko'pincha metafora, o'xshatish va boshqa tasvir vositalari bilan birgalikda qo'llanilib, murakkab badiiy obrazlarni yaratadi. Natijada matn nafaqat ma'noli, balki estetik jihatdan ham boy bo'ladi.

Epitetlar matnning stilistik qatlamini boyitadi. Har bir muallif o'z uslubiga xos epitetlardan foydalanadi. Bu esa uning individual uslubini shakllantiradi. Masalan, ayrim yozuvchilar tabiat tasvirida ko'proq rang-barang epitetlardan foydalansa, boshqalari inson ruhiyatini tasvirlashda emotsional epitelarga murojaat qiladi. Shu tariqa epitetlar muallif uslubining ajralmas qismiga aylanadi.

Epitetlarning tasnifi ham muhim masalalardan biridir. Ular semantik, funksional va stilistik jihatdan turli guruhlariga bo'linadi. Semantik jihatdan epitetlar ijobiy va salbiy bo'lishi mumkin. Funksional jihatdan esa ular aniqlovchi, baholovchi va tasvirlovchi epitelarga ajratiladi. Stilistik jihatdan esa ular oddiy va obrazli

epitetlarga bo‘linadi. Obrazli epitetlar ayniqsa badiiy matnlarda keng qo‘llaniladi va ular kuchli ekspressivlikka ega bo‘ladi.

Epitetlar matnda muallifning munosabatini ifodalash vositasi sifatida ham xizmat qiladi. Muallif voqea yoki obrazga nisbatan o‘z bahosini aynan epitetlar orqali bildiradi. Masalan, “bechora odam”, “jasur qahramon”, “hiylakor kishi” kabi birikmalarda muallifning sub’ektiv munosabati yaqqol namoyon bo‘ladi. Bu esa matnning emotsional rangini yanada kuchaytiradi.

Epitetlarning matn ekspressivligini shakllantirishdagi yana bir jihati – ularning kontekst bilan bog‘liqligidir. Har bir epitet o‘z kontekstida ma’no kasb etadi va shu kontekst asosida o‘quvchiga ta’sir qiladi. Bir xil epitet turli kontekstlarda turlicha ma’no berishi mumkin. Bu esa epitetlarning semantik moslashuvchanligini ko‘rsatadi.

Epitetlar til o‘rganishda ham muhim ahamiyatga ega. Ular orqali o‘quvchilar tilning obrazli va emotsional imkoniyatlarini o‘zlashtiradi. Bu esa ularning nutqini boyitadi va ifodali qiladi. Epitetlardan to‘g‘ri foydalanish nutq madaniyatining muhim ko‘rsatkichlaridan biri hisoblanadi.

Zamonaviy tilshunoslikda epitetlar diskursiv va pragmatik nuqtai nazardan ham o‘rganilmoqda. Epitetlar kommunikativ maqsadga xizmat qilib, nutqning ta’sirchanligini oshiradi. Reklama matnlarida, publitsistikada va ommaviy axborot vositalarida epitetlar keng qo‘llaniladi. Bu esa ularning amaliy ahamiyatini yanada oshiradi.

Epitetlar yordamida matnda kontrast va qarama-qarshiliklar ham yaratiladi. Masalan, “yorug‘ tun”, “shirin dard”, “sokin bo‘ron” kabi birikmalar o‘quvchining e’tiborini tortadi va matnga o‘ziga xos badiiylik bag‘ishlaydi. Bu usul oksimoron bilan yaqin bog‘liq bo‘lib, epitetlarning ifoda imkoniyatlarini yanada kengaytiradi.

Epitetlarning badiiy tafakkur bilan uzviy bog‘liqligi ham muhimdir. Inson tafakkuri obrazli fikrlash orqali rivojlanadi va epitetlar aynan shu obrazli tafakkurning mahsuli hisoblanadi. Ular orqali muallif o‘z tasavvurini ifodalaydi va o‘quvchining tasavvurini faollashtiradi.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, epitetlar matn ekspressivligini shakllantirishda muhim vosita bo'lib, ular orqali matnning emotsional, estetik va obrazli jihatlari namoyon bo'ladi. Epitetlar matnga jonlilik, ta'sirchanlik va ifodaviylik bag'ishlaydi, muallif uslubini shakllantiradi va o'quvchiga kuchli estetik ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli epitetlarni chuqur o'rganish va ularni to'g'ri qo'llash tilshunoslik va adabiyotshunoslikning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Komilovich, S. S., & Abdumannonovna, A. D. (2025). MAUGHAM IJODIDA INSONIY FOJIA MANZARASI. In International Conference on Multidisciplinary Sciences and Educational Practices (pp. 152-159).
2. Abdumannonovna, A. D. (2022). German as the language of science: problems and perspectives. World Bulletin of Social Sciences, 7, 22-24.
3. Yakubov, I., & Niyazova, M. (2023). «ЁШ ВЕРТЕРНИНГ ИЗТИРОБЛАРИ» РОМАНИДА СЕНТИМЕНТАЛ, ПРАГМАТИК ВА РАЦИОНАЛ КАЙФИЯТЛАР МУНОСАБАТИ. In Conferences (Vol. 1, No. 1).
4. Jumanazarovna, N. M. (2025). SENTIMENTAL QAHRAMON OBRAZI: GYOTE VA UNING ZAMONDOSHLARI IJODIDA. Modern education and development, 40(6), 109-113.
5. Xalilovna, S. N. (2026). INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA RANG BILDIRUVCHI SO'ZLARNING MADANIYATGA XOS MAZMUNLARI. Modern education and development, 45(2), 332-337.
6. Xalilovna, S. N. (2026). INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA MUOMALA MADANIYATI VA NUTQ AKTLARI. Modern education and development, 44(3), 291-296.
7. Umid Ulug'bek o'g, M. (2026). XORIJIY ASARLARDA KONSEPSIYAVIY METAFORALARNI TALABALARGA O'RGATISH STRATEGIYALARI. Modern education and development, 44(3), 144-149.
8. Umid Ulug'bek o'g, M. (2026). KONSEPSIYAVIY TAFAKKUR VA TIL KOMPETENSIYASI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIKNI O'QITISHDA QO'LLASH. Modern education and development, 44(3), 150-155.

9. Umid Ulug'bek o'g, M. (2026). ADABIY ASARLAR ASOSIDA KONTEKSTUAL O 'QITISH: NAZARIYA VA AMALIYOT. Modern education and development, 44(3), 156-161.
10. Umid Ulug'bek o'g, M. (2026). XORIJIY VA MILLIY ASARLAR ORQALI MADANIYATLARARO KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH. Modern education and development, 44(3), 162-167.